

EEN ANDERE BASISCHOOL (2)

Rinse Dijkstra:

Uit: Praxisbulletin 8, april 2004

Vierdelige serie over alternatieven voor een achterhaald schoolsysteem. Aflevering 2: de tegenbeweging. Een kennismaking met de Pestalozzi-school van Rebeca en Mauricio Wild in Ecuador.

In het eerste artikel van deze reeks van vier heb ik aangegeven dat we in een onderwijssysteem werkzaam zijn, dat niet meer van deze tijd is. Hoewel iedereen zijn (of haar) uiterste best doet om te maken wat ervan te maken valt, worden veel leerkrachten en leerlingen de dupe van de achterhaalde uitgangspunten ervan.

Het systeem gaat ervan uit dat je alle leerlingen van ongeveer dezelfde leeftijd op hetzelfde moment hetzelfde kunt leren. *Diversiteit* in intelligentie, in interesse en voorkeur en in leerstijl wordt dus ontkend. Die verschillen zijn alleen maar lastig. Zelfs vrij geringe afwijkingen van wat als normaal wordt beschouwd, leiden al tot de constatering dat je met een *zorgleerling* te maken hebt.

Ook heb ik aangegeven dat leerkrachten en leerlingen niet meer de baas zijn over wat en hoe er geleerd wordt in de klas, maar dat deskundigen – zoals methodeschrijvers en toetsontwikkelaars – regeren over wat er in de klas gebeurt.

Aan het eind constateerde ik dat er echter ook een *tegenbeweging* gaande is, die steeds krachtiger wordt. Belangrijk kenmerk van die tegenbeweging is dat *de invloed van kinderen op hun eigen leren* zo groot mogelijk is en dat leerkrachten daardoor een andere rol gaan vervullen.

DE PESTALOZZI-SCHOOL VAN REBECA EN MAURICIO WILD: WAT VALT DAAR TE ZIEN?

In Ecuador

Als na een lange vlucht via Bonaire het KLM-toestel op het hooggelegen vliegveld van Quito (de hoofdstad van Ecuador) landt, ben je in een totaal andere wereld dan de onze terechtgekomen. In vele opzichten... Ecuador is een oude Spaanse kolonie, waar op de vele staatscholen op militaristische wijze wordt lesgegeven, waar extra aandacht voor zwakkere leerlingen niet bestaat en waar tegenspraak niet wordt geduld. Iedereen die het zich dus ook maar enigszins kan veroorloven, stuurt zijn (of haar) kinderen om die reden naar een van de vele particuliere scholen, waarvoor op borden langs de wegen ook volop reclame wordt gemaakt.

Pestalozzi-school

Een van die scholen is de *Pestalozzi-school* van het van oorsprong Europese echtpaar *Rebeca en Mauricio Wild*. Na zo'n drie kwartier rijden vanaf de hoofdstad bereik je Tumbaco en kom je op het terrein van de school, waar zowel kinderen uit Quito als uit de omliggende dorpen welkom zijn. In tegenstelling tot de meeste particuliere scholen is ervoor gezorgd dat ook armere mensen hun kinderen hiernaartoe kunnen laten gaan, door het schoolgeld heel laag te houden.

Samen met ons (een groepje van tien onderwijzers uit Nederland) arriveren de schoolbussen, die de kinderen komen brengen. De leeftijd van de kinderen varieert van vier tot zo'n zestien, zeventien jaar. De jongsten gaan naar de *Kindergarten*. Vanaf een jaar of zes gaan ze naar het *Primario*. En vanaf een jaar of twaalf naar het *Secundario*.

Kindergarten

Laten we eerst maar eens met de allerjongsten meelopen in de *Kindergarten*. De afdeling voor deze kinderen is gevestigd in een groot, rond, houten gebouw, met een plat dak en met een patio in het midden. Eigenlijk is het gebouw één grote verzameling *hoeken (rincons)*, zowel in het gebouw als onder het gebouw en in halfopen ruimtes. Alle hoeken zijn met elkaar verbonden door trappetjes en looppaden. De variatie aan hoeken is enorm. Er is een *huishoek*, een *doktershoek*, een *schilderhoek*, een *lees- en schrijfhoek* en een *timmerwerkplaatsje*. Er zijn hangmatten, schommels en klimtoestellen. Er is water om mee te spelen en een grote hoop zand. Om het gebouw en de directe omgeving is een laag hekje geplaatst, waar de kinderen niet buiten komen.

Zodra de kinderen binnenkomen, verspreiden ze zich. Sommigen gaan in de hangmat liggen. Anderen gaan het klimtoestel op. Weer anderen gaan spelen met de kat die er ook rondloopt of gaan doktertje spelen in de doktershoek.

De volwassenen B de leerkrachten – bewegen zich zo onopvallend mogelijk. Ze kijken van een afstandje toe wat er gebeurt. Een paar keer op een ochtend gaan ze rond met een belletje en zeggen tegen de kinderen die ze tegenkomen: "*Es la hora de...*" En dan volgt er een uitnodiging voor een activiteit: sap drinken, muziek maken of voorlezen. De kinderen kunnen dan kiezen of ze daar aan mee willen doen of dat ze met hun eigen bezigheden door willen gaan. Ook zie je dat de leerkrachten ingrijpen als een spelletje gevaarlijk wordt of behulpzaam zijn als een kleuter ze iets vraagt.

Als kinderen zijn uitgespeeld in een hoek, dan ruimen ze alles wat ze hebben gebruikt weer keurig op en gaan ze op zoek naar een andere activiteit. Alleen of samen met anderen.

Primario

Buiten de lage hekjes die om de *Kindergarten* heen staan, ligt het terrein van de *Primario-afdeling*, waar de kinderen vanaf een jaar of zes heen mogen. We zien er een voetbalveld, hoge klim- en klautertoestellen, een hut (hoog in een boom), evenwichtsbalken, kleine huisjes (waar je met z'n tweeën of drieën in kunt zitten), een brede, houten trap (met zitruimte voor velen), een aankondigingsbord en een timmerwerkplaats. En binnen onder andere een keuken, een handvaardigheidsruimte, een reisbureautje, een bibliotheek, een rekenruimte (vol met montessorimateriaal), een taalruimte (met drukpers, leesboeken, woordenboeken en oefenmateriaal) en een vergaderruimte.

Ook hier zijn alle ruimtes weer met elkaar verbonden door trappetjes en gangen en zijn er soepele overgangen tussen binnen en buiten, door middel van veranda's en halfoverdekte gedeelten. Ook hier hetzelfde beeld als bij de kleuters. Als de kinderen de bus uitkomen, verspreiden ze zich over het terrein. Sommigen staan nog een tijdje met elkaar te keuvelen. Anderen gaan een potje voetballen. Een paar kinderen duiken de keuken in, halen een grote koekenpan tevoorschijn, snijden tomaten, uien en andere ingrediënten op een houten plank en gaan daar een lekker gerecht mee bereiden.

In een aantal hutjes buiten zie je meisjes met boeken, een schrijftje en een pen aan het werk. Iemand zit samen met een leerkracht sommetjes te oefenen op de veranda. En een klein groepje jongens speelt met zweefvliegtuigen, die ze zelf hebben gebouwd van balsahout. Leerkrachten lopen zachtjes rond en gaan hier en daar zitten kijken naar wat kinderen aan het doen zijn. In de handvaardigheidsruimte gaat een van de leerkrachten zitten met zilverdraad, tangetjes en kraaltjes, waarmee hij sieraden gaat maken. Na verloop van tijd voegen zich een paar kinderen bij hem. Zowel kinderen van de *Primario-afdeling* als wat oudere meiden van een jaar of dertien. Ze kijken naar de leerkracht, pakken materialen en gaan ook aan het werk. Af en toe vragen ze wat. Maar het grootste deel van de tijd is het stil en wordt er vredig naast elkaar gewerkt. De dagen daarna is de leerkracht er niet meer, maar zie je een klein groepje kinderen intensief doorgaan met sieraden maken.

Een klein groepje kinderen loopt op een van ons af en maakt contact. Ze zijn daarna wel een paar uur met elkaar aan de gang. Hij leert de kinderen Engelse woorden en zij leren hem Spaanse woorden. Er wordt een globe uit de documentatieruimte gehaald en er wordt uitgezocht hoe ver het is naar Nederland. De kinderen tekenen wat ze niet met woorden kunnen uitleggen en schrijven er woorden bij om een en ander te verduidelijken.

Secundario

De wereld van de pubers en adolescenten, de leerlingen van de *Secundario-afdeling*, blijft niet beperkt tot het terrein van de school zelf. Daar is niet eens zo veel extra voor ze neergezet. Er zijn een aantal lege ruimtes, met kussens op de vloer, waar ze met elkaar kunnen kletsen, gitaar kunnen spelen en plannen kunnen maken. En er is een prachtige *Domo*: een groot, rond gebouw, waar ze toneel kunnen spelen, muziek kunnen maken, een dans kunnen oefenen, enzovoort.

De *leeromgeving* van deze leerlingen is vooral *de wereld zelf*. Ze kunnen een paar weken naar een werkplaats gaan of naar een winkel, maar ze kunnen ook een fietstocht gaan maken of naar het strand gaan. Een grote fietstocht is voor deze leerlingen een jaarlijks terugkerend evenement. Ook tijdens ons bezoek aan de school wordt daarvoor getraind. Het grootste evenement tot nu toe is een enorme tocht van

duizenden kilometers naar Brazilië geweest, waarvan ook een fotoboek is verschenen.

DE BASISPRINCIPES VAN DE SCHOOL

Na ons bezoek 's morgens aan de school hebben we 's middags lange gesprekken met Leonardo, een van de zoons van Rebeca en Mauricio Wild. En we reflecteren op wat we gezien hebben. Twee *hoofdprincipes* van de school die hij aan ons vertelt, geef ik hierna kort weer.

Hoofdprincipe 1: neurobiologische basis

De *Pestalozzi-school* is vooral gebaseerd op *neurobiologische principes*. Iedereen kent waarschijnlijk wel de poster, die een aantal jaren geleden in bijna alle scholen hing: een grote foto van een plant, met daaroverheen de tekst: *kinderen zijn geen foto's, zij ontwikkelen zichzelf*.

Opgroeien van kinderen wordt vergeleken met *celgroei*. Om een cel zit een semi-doorlaatbaar membraan, dat de cel enerzijds beschermt tegen schadelijke invloeden van buitenaf en anderzijds zorg draagt voor het toelaten van ontwikkelingsbevorderende stoffen, die ervoor zorgen dat de cel zich kan ontwikkelen tot zijn uiteindelijke bestemming. En de cel geeft zelf aan wat goed is voor zijn ontwikkeling en wat niet. Binnen in de cel is structuur en orde, buiten de cel is wanorde, chaos, gevaar. Ontwikkeling vindt plaats op het grensgebied van die twee.

De rol van de volwassene, ouder of leerkracht is om ervoor te zorgen dat het opgroeiende kind de juiste "voedingsstoffen" voor zijn (of haar) ontwikkeling tot zich kan nemen en dat gevaren, chaos en wanorde worden vermeden. De volwassenen zorgen er als het ware voor dat het semi-doorlaatbare membraan wordt aangebracht, dat gevaar wordt geweerd en dat de juiste voedingsstoffen kunnen worden opgenomen. Je kunt de opvoeder als het ware vergelijken met een hovenier, die vanuit zijn (of haar) kennis over wat een opgroeiende plant nodig heeft die plant weet te beschermen tegen alle gevaren van buiten (zoals schimmels en schadelijke bacteriën) en weet te voeden met water waarin de juiste meststoffen zijn opgelost, zodat de plant ze naar behoefte tot zich kan nemen.

Vandaar het lage hekje om de *Kindergarten*. Daarbinnen vindt het kind wat het voor zijn (of haar) eigen ontwikkeling op dat moment nodig heeft, voor wat betreft zijn (of haar) cognitieve, motorische en emotionele ontwikkeling. Daarbuiten dreigt het gevaar.

Als de ontwikkeling een bepaald stadium heeft bereikt, wordt de omgeving uitgebreid. Het kind mag dan de *voorbereide omgeving* gaan ontdekken rondom de *Kindergarten*. Kinderen van de *Primario-afdeling* mogen daarom wél in de kleuterafdeling gaan spelen als ze dat willen, terwijl kleuters *niet* in de wereld achter het lage hekje mogen komen!

Hoofdprincipe 2: een ontspannen omgeving, zonder eisen en verwachtingen

De *hoofdtak* van volwassenen is dus een *leeromgeving te creëren, die vrij is van gevaren en actieve bedreigingen en die vol zit met mogelijkheden voor het kind om tot zich te nemen wat het voor zijn (of haar) ontwikkeling nodig heeft*.

Kinderen hebben het initiatief. Dat was ook duidelijk te zien in de korte rondgang door de "school". De leerkrachten die we zagen, waren vooral *waarnemers en begeleiders van leerprocessen, die de kinderen zélf in gang hadden gezet*. Als kinderen even (of voor een langere periode)

geen behoefte hadden om wat te doen of gewoon een potje wilden voetballen, dan was dat ook goed.

Volwassenen bereiden de leeromgeving voor en maken daar ook zelf deel van uit. Dat betekent dat ze *uitnodigende activiteiten* kunnen uitvoeren. Kijk maar naar de voorbeelden van het voorlezen of het sieraden maken.

We zagen ook dat leerkrachten op het aankondigingsbord meldten dat ze op bepaalde tijdstippen van plan waren een project te starten. Zo werden kinderen uitgenodigd om aan het toneelspel *Momo* mee te doen. (Oefenen elke dinsdag van negen tot halfelf.)

Leerkrachten nodigen dus wel uit, maar kinderen bepalen of ze daar gevolg aan geven. Leerkrachten fungeren ook als vraagbaak voor de kinderen, maar ze zullen nooit het initiatief nemen om kinderen iets uit te leggen, als ze daar niet zelf om gevraagd hebben.

Alleen in een omgeving zonder eisen, zonder verwachtingen, is het kind dat opgroeit ontspannen. En alleen op die manier kan het zich in alle vrijheid ontplooien.

Dat vraagt dus om een enorm vertrouwen in het *zelfontwikkelend vermogen* van kinderen en een grote *terughoudendheid*. *Acceptatie* en *vertrouwen* zijn de sleutelwoorden voor volwassenen die op deze school met kinderen werken. *Het gaat om het respecteren van het levensproces van elk individueel kind, om acceptatie van het feit dat elk kind in volle vrijheid tot zijn (of haar) eindbestemming moet kunnen uitgroeien.*

Als die acceptatie er is, hoeft het kind niet meer te vechten voor wat het werkelijk wil en kan alle energie daarvoor worden vrijgemaakt. De *Pestalozzi-school* werkt om die reden zelfs liever niet met leerkrachten die zijn opgeleid aan een pedagogische academie. Ze zijn daar te zeer gevormd in de rol van initiatiefnemer, van onderwijzen, van voordoen hoe iets moet, van corrigeren wanneer iets verkeerd gedaan wordt. Men is bang dat leerkrachten die rol nooit meer van zich af kunnen schudden. En daarom werkt men met mensen die op de school zelf zijn opgeleid en gevormd.

TOT SLOT

Deze korte kennismaking met de *Pestalozzi-school* in Ecuador is bedoeld als voorbeeld van een school, die radicaal heeft gebroken met het bestaande systeem. Het is een school, waar kinderen volledig gerespecteerd worden in *hun eigen leer- en ontwikkelingsproces*. Een school, waar volop ruimte is voor *diversiteit*. Waar *dyslexie* niet voorkomt, omdat elk kind leert lezen en spellen op het moment dat het er zelf aan toe is. Waar *ADHD* een vreemd begrip is, omdat ieder kind zo actief mag zijn als het zelf wil en niemand verplicht wordt zich te concentreren op een instructie die hij (of zij) niet wil volgen. Natuurlijk roept zo'n verhaal ook allerlei vragen op, die niet zijn beantwoord. Over de rol van *onderwijsdoelen* bijvoorbeeld. Of over de vraag welke positie deze kinderen zich later in de maatschappij kunnen verwerven. Of over de vraag of eisen stellen niet juist bij opvoeden hoort. En ga zo nog maar een tijdje door. Op die vragen komt in het korte bestek van dit artikel geen antwoord.

DE VOLGENDE KEER

In het derde artikel – dat zal worden opgenomen in *Praxisbulletin, 21ste jaargang, nummer 9, mei 2004* – zal ik aandacht besteden aan een aantal *Nederlandse initiatieven*. In het bijzonder zal ik ingaan op het APS-project *Een andere basisschool*. Daarbij zal worden ingegaan op de

voorbereide leeromgeving, de rol van de leerkracht en de positie van de leerling, maar ook op de vraag wat er nu eigenlijk geleerd moet worden in de school.